

Ètica, economia i comunicació.

Joaquim Perramon

Unesco – Sant Adrià de Besòs, 4 de maig de 2012

I.- INTRODUCCIÓ

L'opinió pública demana que els principals actors socials assumeixin les seves responsabilitats ètiques. Seria desitjable un comportament ètic en els líders polítics, responsabilitat social en els empresaris, compromís de servei íntegre en els funcionaris públics, ètica en els dirigents sindicals, les universitats, les ONGs.

Les societats, contra més madures i mobilitzades, assenyalen que robar és intolerable, per la qual cosa es requereix una discussió ètica contínua sobre quin tipus de societat volem, quines han de ser les prioritats en l'assignació de recursos limitats, com promoure la solidaritat i la protecció de l'entorn natural

Dins d'aquest debat i essent l'ètica es un concepte molt ampli em centraré en la concepció més economicista, intentant respondre a la qüestió de que per a què necessitem la ètica des d'un punt de vista econòmic.

Després de veure quin sentit econòmic té l'ètica, analitzarem el problema de la corrupció, la seva relació amb els mitjans de comunicació. L'experiència de la bombolla financera, que també és un bombolla informativa, i la crisi posen en evidència unes deficiències que imposen una reflexió sobre la necessitat de completar el principis clàssics d'organització social, com la llibertat de mercat o la lliure competència, amb altres més adequats a la societat de la informació globalitzada.

II.- ETICA I ECONOMIA

El primer referent de la ètica econòmica, com un tipus d'ètica aplicada, és la ètica o filosofia pràctica d'Aristòtil, que continua tenint interès ja que és una concepció de l'ètica dominada per la idea de versemblança i no per la de certesa, que és la que dóna per suposada la filosofia moral moderna respecte els judicis morals.

La primera conseqüència del domini de la versemblança en oposició a la certesa en la ètica és el contrast entre la moral, entesa com un conjunt de preceptes d'obligat compliment, amb l'Ètica grega, que professa la idea de 'vida bona', això seria la virtut com una guia pràctica que ajudi a la cura d'un mateix, o un manual de navegació per la vida.

Per aplicar l'ètica, per a navegar doncs, és imprescindible ser madur, és a dir que es requereix experiència en les accions de la vida. Aristòtil distingeix entre experiència i coneixement. L'home prudent compta amb una variada experiència en situacions socials de diferents tipus (que exigeixen, per exemple, templança, valentia, generositat o justícia, ...) i això ha desenvolupat en ell una pràctica emocional que li permet generalitzar amb regles de comportament correcte en les diverses situacions.

No es tracta de normes generals, sinó d'experiències repetides, de les quals es poden extreure lliçons per prova i error aplicables a altres casos. Es tractar d'assolir la prudència i la ponderació, ja que no hi ha accions correctes sinó accions versemblants, i la construcció d'aquesta versemblança requereix ponderació, de manera que la conducta virtuosa seria una qüestió de càlcul i de determinar, en molts casos, el punt exacte d'equilibri entre les tendències divergents davant una situació moral determinada.

El problema de fons de l'economia, 2400 anys després d'Aristòtil, continua sent la necessitat d'assolir el coneixement que ens faci prudents i ponderats per a enfrontar-nos a un món on la incertesa és consubstancial i irreductible, i això ja sigui de manera

individual, amb aquelles coses que estan a les nostres mans, com també en sentit col·lectiu.

Doncs bé, qui proposa una fórmula per a fer una societat viable és Adam Smith (1723). Segons ell, assegurant la llibertat comercial i el respecte a la propietat privada, el comportament individual en la recerca del interès propi conduirà, de manera automàtica, a què es canalitzi l'esforç personal de tots cap a una utilització eficient dels recursos i la consegüent creació de riquesa.

Que les persones actuessin en interès propi no vol dir que per a Adam Smith amb una conducta egoista n'hi hagués prou, sinó que considerava que tenien molta importància altres virtuts com la prudència, la comprensió, la generositat i defensar el interès col·lectiu¹. Per a Adam Smith la prudència era la unió de dues qualitats, la raó i l'enteniment, per un costat, i el domini d'un mateix, per un altre. Aquesta concepció recorda la concepció ètica d'Aristòtil que hem esmentat.

Adam Smith, que era professor de filosofia moral, és qui proporciona un marc teòric a la economia moderna, si bé, posteriorment, l'estudi de l'economia es va dividir en ètica i tècnica. Així trobem un domini de les qüestions ètiques en Adam Smith, John Stuart Mill, Karl Marx o Francis Edgeworth, i un domini de les qüestions tècniques en David Ricardo o Léon Walras².

Amb els anys, la Teoria Econòmica tècnica s'ha distanciat de l'ètica. Bàsicament, s'ha construït sobre la hipòtesis de racionalitat dels agents econòmics, consistent en que aquests maximitzen la seva utilitat tractant d'obtenir els majors beneficis amb el menor esforç. És tracta d'una simplificació que s'ha considerat una bona representació dels aspectes essencials del comportament econòmic de l'ésser humà. Altres hipòtesis fonamentals de la Teoria Econòmica dominant han estat la de la certesa, la de la informació perfecta, la divisibilitat dels béns, o el bon funcionament dels mercats.

¹ Veure Amartya Sen (2003)

² Veure Amartya Sen (1987, p.24)

Milton Friedman, patriarca de l'economia neo-liberal, sostenia que les teories econòmiques no s'haurien de jutjar pel realisme psicològic, sinó per la seva capacitat per predir el comportament³. Ell, per la seva banda, havia tingut èxit a l'aplicar la hipòtesi del comportament racional a qüestions que altres economistes havien considerat fora de l'abast d'aquesta hipòtesi.

Tanmateix, la teoria econòmica no ha resolt adequadament problemes com els de la fam, tal i com sosté Amartya Sen (1987). En general no ha resolt problemes ètics tan importants com la corrupció, que ha estat la responsable de la fam a molts països.

III.- CORRUPCIÓ

El concepte de corrupció

La corrupció es defineix com una pràctica consistent en la utilització de les funcions i mitjans de les institucions públiques en benefici dels seus gestors⁴. La corrupció està orientada normalment a l'apropiació il·legítima de la riquesa.

La utilització del terme corrupció pressuposa que partim d'una matèria sana. Amb la corrupció, allò que era bo es descompon; passem del bé al mal⁵. En concret, l'apropiació per un particular de béns comuns és més reprobable que l'apropiació de béns privats, perquè posa de relleu la descomposició del sistema polític.

Aristòtil considerava que *“La corrupció de la monarquia és la tirania. Ambdós són règims de govern monàrquic, però amb diferències profundes, car el tirà no mira altra cosa que el seu interès personal, en tant que el rei mira el dels seus súbdits (...). De l'aristocràcia es cau en l'oligarquia per efecte dels vicis dels seus governants, que reparteixen la fortuna pública sense tenir en compte els mèrits i es reserven tots els béns o la major part d'ells; són sempre els mateixos els qui ocupen les magistratures,*

³ Friedman, Milton (1953) The methodology of positive economics

⁴ Adaptació de la definició del diccionari de la RAE.

⁵ Del diccionari Català-Valencià-Balear de l'IEC.

*doncs enriquir-se és la seva principal preocupació. El poder està, doncs, en mans d'uns pocs i els vius són els que ocupen el lloc que haurien de tenir les persones més qualificades". "(...) la democràcia és la forma menys dolenta, perquè s'aparta poc de la forma de govern dels ciutadans per ells mateixos"*⁶.

Per a Aristòtil, el govern, que és praxi, té l'objectiu del bé comú, entès en el sentit que amb un bon govern tothom ha d'anar millor, que tothom hi surt guanyant. La justícia consisteix en la distribució d'honors i riqueses, i en els règims no corruptes tal distribució pot fer-se en termes d'igualtat, entesa com donar més a qui més ho mereix⁷.

També és corruptible un segon tipus de justícia definida per Aristòtil, que és la que deriva del contracte o intercanvi i que també es basa en la igualtat. El diner és així una mena d'intermediari que hauria de garantir l'equitat en la transacció quan, per exemple, un arquitecte compra sabates i un sabater compra una casa⁸:

"La moneda ha vingut a ser, per obra d'una convenció, per dir-ho així, un mitjà d'intercanvi per a allò que ens fa falta. Per aquesta raó se li ha donat el nom de nomisma (regla), perquè és fruit d'una institució no natural sinó legal, i perquè està en la nostra mà canviar-la o decretar que deixi de servir en el moment que es consideri forçós o oportú". "...Aquesta moneda experimenta depreciacions i no sempre té el mateix poder adquisitiu. No obstant això, tendeix a ser estable. Com a conseqüència de la qual cosa, és necessari que totes les coses siguin valuades; en aquestes condicions l'intercanvi serà sempre possible i, per tant, la vida social". "... D'aquesta manera, la moneda és una espècie d'intermediari que serveix per a apreciar totes les coses, reduint-les a una mesura comuna. Hem de notar que, de per si mateix, és impossible fer commensurables entre si objectes molt diferents."

En relació amb el diner, Aristòtil inventa la paraula 'crematística' per a referir-se a qualsevol activitat orientada a l'adquisició de béns i riquesa: l'art de guanyar diners. La

⁶ Aristòtil. Ètica Nicomaquea, llibre 9, capítol 10 (EN LL5,C5).

⁷ Denis, Henri (1966) p. 52.

⁸ Aristòtil. EN L5 C5.

crematística podia ser productiva -com ara la cria de bestiar, basada en el coneixement-, d'intercanvi -és a dir, comercial (transport i venda)-, usurera, explotadora (treball assalariat) i extractiva (tala de boscos, mines,...)⁹.

Doncs bé, en relació amb la crematística hi havia dues activitats considerades il·legítimes: l'especulació monopolística i la creació de diner. Com a exemple d'especulació, Aristòtil esmenta Tales de Milet, que va acaparar una collita d'olives per a obtenir beneficis monopolístics.¹⁰

Aristòtil condemna també la usura, encara que en realitat, si considerem el desenvolupament i consolidació de la Banca¹¹ a Grècia, jo crec que la preocupació no devia ser tant la usura com la creació de diner, en tant que comporta l'alteració del seu valor. La moneda –*nomisma*, és a dir, regla- que s'altera, deixa de ser regla. Així:

*“...s'avorreix la usura, ja que el guany, en ella, procedeix del mateix diner, i no per allò per a la qual cosa s'inventà el diner. Que es va fer per al canvi...”*¹²

Si considerem ara que l'administració pública acostuma a tenir un paper rellevant tant en els sectors monopolístics (concessions, prebendes, abans patents de cors, etc.) com en la regulació de moneda (encunyació), ja tenim els tres grans orígens de la corrupció:

1. Corrupció directa en l'exercici de l'activitat pública (malversació més o menys directa de l'erari públic, contractació deficient, suborns a l'autoritat pública)
2. Corrupció indirecta, en la qual se cedeixen parcial o totalment a la gestió privada serveis de titularitat pública. En aquests casos cal tenir en compte dues circumstàncies:

Complicitat del sector públic en l'especulació (monopolis)

Contribució del sector públic a l'alteració del valor de la moneda (falsificació, creació de diner...)

⁹ Aristòtil. Política pp.60-61

¹⁰ Aristòtil. Política p.61

¹¹ Dauphin-Meunier, A (1958).

¹² Aristòtil. Política, p.60

Des del meu punt de vista, aquest esquema aristotèlic segueix vigent, si bé cada un dels procediments esmentats té una rellevància diferent segons les èpoques.

Avui dia, formalment, el règim polític imperant és la democràcia, encara que com ja observava Aristòtil, es pot passar d'un règim de govern a un altre amb gran facilitat. De fet, quan sorgeixen molts casos de corrupció potser hem de témer que s'hagi produït prèviament un canvi de règim de govern. De qualsevol manera, no sempre hi ha un blanc o negre, sinó una escala de grisos, i així la democràcia també és una qüestió de graus.

Classificació

La corrupció directa es produeix, per tant, en aquell àmbit d'actuació que el sector públic realitza directament per ell mateix, sense intermediaris. Exemples de corrupció directa són el funcionari públic que accepta un suborn per tal d'alterar l'exercici de la seva autoritat, o bé la malversació de fons, consistent en l'apropiació o destinació dels recursos públics a un ús aliè a la seva funció.

La corrupció directa, en principi, és discontinua en el temps. Tot i que es pugui realitzar repetidament, contrasta amb la corrupció indirecta, que implica la cessió de la gestió d'un servei públic al sector privat per un període de temps.

Aquesta corrupció sol afectar a quantitats econòmiques de relativament poca quantia. Per això, en la metodologia del Banc Mundial aquesta corrupció s'anomena '*petty*' (insignificant), per oposició a l'anomenada '*grand*' (important), que és l'associada a la cessió de la gestió d'un servei públic. Tanmateix, cal dir que el Banc Mundial només considera la cessió de la gestió a empreses privades en grans sectors (telecomunicacions, energia, etc.) malgrat que, conceptualment, tan regulat és un tanatori d'un municipi com la distribució d'energia elèctrica.

En sistemes democràtics, la malversació del diner de l'erari o el suborn a l'autoritat, que són les manifestacions menys fines, menys subtils de la corrupció, tenen la

possibilitat d'ésser controlades.

Tot i així, la malversació i el suborn no són fenòmens que es puguin menystenir. Actualment posar la mà a la caixa és delictes, però val a dir que els procediments per a desviar fons són una mica més sofisticats. Possiblement el sistema més emprat sigui la contractació deficient. Les lleis de contractació tenen esclertes que poden permetre adjudicacions arbitràries, a través de les quals es poden desviar fons.

Quan la llei permet l'arbitrarietat és molt difícil una administració correcta, i la mala administració pot encomanar-se fàcilment. Qualsevol poderós que no resulti afavorit per un sistema de contractació arbitrària es consideraria perjudicat, la qual cosa representa una gran pressió sobre el que governa, que haurà d'entrar d'una manera o una altra en algun cercle de poder que l'empari, però que alhora també el condicionarà.

A part, com s'ha vist, la corrupció no es defineix amb criteris de legalitat. El corrupte és aquell que actua en interès propi i no del col·lectiu que administra, i el que passa és que quan la legislació permet la corrupció sempre queda el dubte i regna la confusió.

De vegades al corrupte li passa com a l'Emperador del conte, que va despulat i creu que el altres el veuen vestit. Quan l'Administració contracta arbitràriament, realitza despeses innecessàries i paga preus excessivament alts pels seus contractes, la malversació pot fer-se evident, tot i que hom no estigui interessat en veure-ho.

Ben segur que la corrupció tampoc no devia ser delictes en temps d'Aristòtil, sinó quelcom simplement reprovable: *"No s'honora l'home que no aporta cap avantatge a la comunitat... és impossible treure-ho tot a la vegada dels negocis públics, el diner i els honors"*¹³.

Tanmateix, hi ha un aspecte importantíssim a tenir en compte, i és que l'ètica d'Aristòtil està dominada, com dèiem, per la idea de versemblança i no pas per la de

certesa. L'ètica és praxi, no teoria, i el que realment professa no és la reprovació moral sinó la 'vida bona'. Per tant, l'especulació, la creació de diner i la corrupció directa són reprovables perquè suposen un perjudici per a l'organització social i, per tant, per a l'individu. La corrupció solament és viable per a uns pocs, però el conjunt acaba perdent-hi.

Un dels autors més influents en la teoria econòmica, en el sentit que ha fet pensar molt, és Bernard de Mandeville, que plantejà en un poema satíric, la *Faula de les Abelles* (1725), la possibilitat de transformar els vicis privats en beneficis públics. D'aquesta forma, el problema ètic en termes aristotèlics s'hauria resolt, però està clar que això no és així, i el primer a adonar-se'n fou Adam Smith, que millorà la idea de Mandeville i construí un desenvolupament de l'ètica a partir dels vicis privats, però només a partir d'un d'ells: l'egoisme. Una societat d'egoistes sí que és viable, mentre que una societat de lladres no ho és. L'economia d'Smith, en tant que guia per a la 'vida bona', és ètica en el sentit aristotèlic del terme.

Per tal d'entendre els procediments de corrupció més subtils cal referir-se prèviament al paper i la importància del sector públic a l'economia. Karl Marx és el primer que teoritza sobre la submissió de l'Estat al capital i a la classe dominant. Des d'aquest punt de vista marxista, cal entendre que la utilització de les funcions i mitjans de les institucions públiques en benefici dels seus gestors, que és tal com definíem la corrupció, seria sistemàtica.

En teoritzar, Marx, inevitablement, abandona el concepte de versemblança, que és propi de l'ètica d'Aristòtil –entesa com a manual de navegació per la vida i praxi-, i s'instal·la o acomoda en el concepte de certesa, podriem dir d'economia tècnica, més propi de la ciència.

Cal advertir que això significa obrir la possibilitat que es produeixi un problema gravíssim en el moment en què la teoria entri en el camp de l'ètica. Així passaria, per exemple, si consideréssim que, d'acord amb la teoria, els administradors de l'Estat

¹³ Aristòtil, EN, LL 7 C4

necessàriament i sistemàticament desvien els recursos de la col·lectivitat seguint els seus interessos i, per tant, són corruptes.

La teoria és contemplació i la praxi és acció. La teoria, igual que la tecnologia, ha de ser un instrument per a l'acció, però és importantíssim destacar que l'acció està dominada per la incertesa. La teoria, com és el cas de la teoria marxista, pot tenir un gran contingut de veritat, però la realitat no és blanca o negra, sinó que està dominada pels grisos (aquí repeteixes l'expressió de la plana 7), i l'acció dins la realitat és incerta.

Per tant, a l'hora de definir la corrupció està bé que tinguem en compte el que ens diu el marxisme, tot i que no ens dona, ni de lluny, un patró per a valorar èticament els capteniments. En canvi, resulta molt útil la idea d'Aristòtil sobre a qui beneficia el governant. El governant es beneficia a ell, i en això és '*marxista*' (per què?), però pot succeir que també beneficiï els altres. Corrupte seria el governant que només es beneficia ell, perjudicant o no beneficiant els altres. Dit això, el debat sobre la corrupció s'hauria de centrar en veure on es troba i en què consisteix l'abús, i entendre quines són les circumstàncies que ho afavoreixen.

Actualment, el paper del sector públic a l'economia es justifica per l'existència de monopolis naturals, d'externalitats i de béns col·lectius, que són els que no es poden proveir individualment. El sector públic de vegades opta per la provisió directa de béns o serveis públics a través d'entitats públiques, i en altres circumstàncies per la regulació administrativa de béns i serveis també públics.

L'opció de la provisió directa de béns i serveis pot comportar problemes de malversació i de burocràcia. Està comprovat que la burocràcia acaba essent una organització amb una dinàmica pròpia que es comporta seguint uns interessos particulars, contraposats o no necessàriament coincidents amb l'interès ciutadà. Tanmateix, aquest seria un problema del sistema i per tant no es pot considerar com a corrupció.

En el cas de la regulació, es produeix un fenomen anomenat 'captura del regulador', en

la línia d'allò que plantejava Karl Marx, que va ser introduït a la teoria econòmica per George J. Stigler i s'ha anat desenvolupant en treballs posteriors¹⁴. En aquelles activitats sotmeses a regulació pública intervenen diversos grups d'interessos, que són les empreses proveïdores dels serveis regulats, l'administració reguladora, el legislador i el ciutadà o usuari del servei. Doncs bé, normalment es comprova arreu del món que els que s'imposen són els interessos de les empreses, que 'capturen' o bé el regulador o bé el legislador per tal d'obtenir rendes addicionals dels usuaris, que són finalment els que resulten perjudicats.

Els mecanismes de captura o segrest del regulador es basen en la capacitat organitzativa de les empreses i *lobbies*, que és molt superior a la dels usuaris. Un segon factor, molt rellevant, rau en el fet que sovint qui té el veritable coneixement sobre la tecnologia i la provisió del servei és l'empresa. Molt menys coneixement del servei tenen el regulador i el legislador, i l'usuari cap ni un. En aquests casos hom diu que la informació és asimètrica.

Pot passar i, de fet, acostuma a passar que l'empresa pugui aixecar la camisa al regulador, però també pot passar que aquest se la deixi aixecar. Seria exactament en aquest punt on pot haver-hi la corrupció, quan es produeix connivència entre l'empresa del sector regulat i el regulador. Altre cop la reprovació ha de ser per motius econòmics: la connivència significa pèrdua d'eficiència i de riquesa pel conjunt del país. Perquè cal tenir present que la corrupció no és en absolut gratuïta, sinó que té un cost.

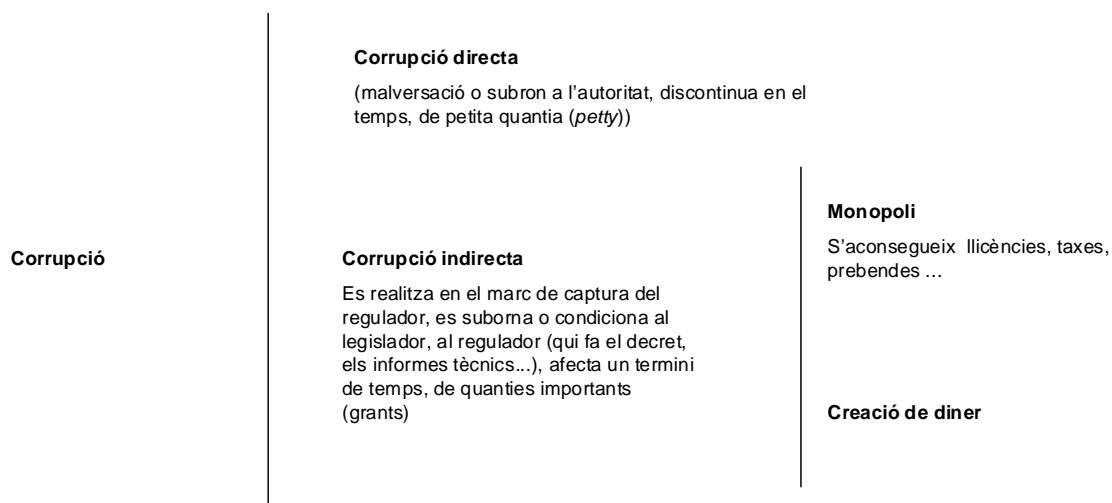
Un cas particular de la captura del regulador susceptible a la corrupció és la tutela del sector financer. L'activitat bancària es pot realitzar perfectament per empreses privades, però el sistema bancari en conjunt té la capacitat de crear diners amb la mateixa facilitat que ho pugui fer la fàbrica de moneda, la qual cosa fa que el sistema financer hagi de ser regulat. La crisi del 2008 és un dolorós exemple del que passa quan no es regula el sistema financer o es regula de manera ineficaç. (Això de la creació del diner si no ho expliques més, no ho entendran)

¹⁴ La importància de la captura del regulador ha estat analitzada per Bohem, estudiós de la corrupció que ha investigat i, en general, ha recopilat la literatura sobre el problema amb una orientació econòmica que ha resultat particularment útil per al present treball.

Si, en general, la captura del regulador pot derivar cap a l'obtenció de prebendes i monopolis del sector públic, quan aquest fenomen es produeix en el sector financer es dóna la possibilitat addicional que s'alteri la moneda, el *nomisma* grec, la regla o proporció entre el valor de les coses. Es produeix allò que Aristòtil reprovava: un benefici injust procedent del propi diner i no de l'activitat productiva, una apropiació de les rendes del sistema productiu a favor del sistema financer.

En síntesi, la corrupció, entesa com una pràctica consistent en la utilització de les funcions i mitjans de les institucions públiques en benefici dels seus gestors, pot ser directa -això serà la malversació o el suborn a l'autoritat-, o bé indirecta -quan es produeix en el marc definit com a captura del regulador. I dins de la corrupció indirecta s'ha de distingir, d'una banda, els casos en què hi ha la possibilitat d'obtenir monopolis i prebendes en general, i de l'altra, quan la prebenda pot donar lloc a la creació de diner. Aquesta conceptualització pot representar-se a l'esquema següent:

Esquema 1

La corrupció característica de les societats més modernes com la nostra és la corrupció indirecta, és a dir la que es realitza en el marc de la captura del regulador, la qual cosa no significa però que allà on es produeix captura del regulador hi hagi necessàriament

corrupció. En una societat democràtica pot ser legítim exercir influència sobre el poder públic, però cal que aquesta democràcia sigui efectiva: Es necessita doncs que hi hagi una real divisió de poder entre el legislatiu, l'executiu i el judicial, un funcionariat professional i independent, mecanismes efectius de defensa de la competència (tribunal de la competència), una premsa desenvolupada i en mans d'empreses independents, transparència de la gestió pública i del finançament dels partits polítics, i un bon sistema de controls externs (tribunals de comptes, fiscalia anti-corrupció, etc.).

D'aquesta manera es compleix que, a més democràcia, menys corrupció, com observava Aristòtil fa 2365 anys.

Per això Amartya Sen, filòsof i economista bengalí, catedràtic d'ètica a Harvard i premi Nobel d'economia l'any 1998 el que recomana als països pobres per a superar la fam és precisament més democràcia.

IV.- INFORMACIÓ ECONÒMICA ESBIAXADA

En l'àmbit particular de la relació dels mitjans de comunicació amb la corrupció el professor de Polítiques i Afers Públics a Princeton University Carles Boix¹⁵, ha demostrat que en els països amb un desenvolupament major de la premsa els índex de corrupció són menors.

De tots els aspectes esmentats el que ens interessa, d'acord amb l'orientació de la ponència, és veure què passa i com afecta el sistema els mitjans de comunicació a l'economia i a l'ètica.

¹⁵ Democracia y control del gobierno. Conferències La Caixa, 25 de març de 2010

El problema és rellevant, perquè passa que tal com hem dit abans la teoria econòmica es basa en l'existència d'un sistema perfecte d'informació. Això és fàcil d'assumir quan considerem els béns privats, que tenen com a característica la seva divisibilitat i que es poden comprar i vendre al mercat, que tenen uns preus que ens informen que ens permeten fer comparacions i prendre decisions d'acord amb els recursos disponibles.

Ara bé, això no passa amb els béns i serveis públics, caracteritzats per la seva indivisibilitat i dels quals se'n fa un consum i una provisió col·lectiva no a través del mercat sinó a través del sistema d'elecció col·lectiva (partits, eleccions,...). La informació econòmica referent als béns públics no ens arriba directament, com passa amb els béns privats que tenen uns preus als mercats, sinó que ens arriba a través d'una sèrie de canals diversos entre els que cal destacar els partits polítics i els seus candidats, i la premsa .

Aquí se'ns planteja una qüestió cabdal: és eficient, competitiu i plural el sector de la premsa? Doncs bé, jo que crec que no. Segurament en els països desenvolupats hi ha més competència, perquè si no, els resultats de Carles Boix no anirien en el sentit apuntat, però existeixen al meu entendre biaixos informatius sistemàtics.

Particularment he analitzat la premsa econòmica i he comprovat que els sectors regulats i els seus lobbies acaparen el protagonisme en detriment de la resta de sectors. Per posar un exemple, s'informa més de la petita Caixa del Penedès que de la important Nissan Motor Ibérica. En general s'informa molt més dels bancs, les elèctriques, les constructores i qualsevol empresa del sector regulat que dels grans distribuïdors alimentaris, tèxtils, les empreses d'automòbils o les empreses de sectors no regulats. I per què ? Doncs perquè les empreses dels sectors regulats basen els seus beneficis en el favor públic i necessiten generar una opinió pública favorable.

I no els cal controlar els mitjans de comunicació com de vegades s'ha afirmat. Bona part de la feina de crear opinió la realitzen els seus gabinets de premsa, quan bombardegen informativament els mitjans de comunicació, que poc o molt acaben

prestant-hi atenció, o si més no una major atenció que a la resta d'empreses, més passives informativament.

La ineficiència màxima del sector de la informació arriba però amb les bombolles, com a expressió més extrema d'un procés de retroalimentació informativa.

La rellevància del fet que els mercats de la informació puguin ser ineficients de manera sistemàtica seria important per la teoria econòmica dominant, que ha construït una teoria normativa del sector públic basada en el utilitarisme marginalista que parteix de la premissa que l'individu, a més de racional està ben informat. Si els mercats de la informació tenen biaixos allò que realment succeeix és que els individus estaran sistemàticament mal informats, la qual cosa afecta tot el procés de decisió col·lectiva.

L'excés d'influència en matèria econòmica dels sectors regulats en els mitjans de comunicació ha portat a la privatització d'activitats que difícilment eren liberalitzables, perquè només es poden privatitzar els béns divisibles: per pròpia naturalesa, els indivisibles o col·lectius no es poden privatitzar. De vegades se'n pot privatitzar la gestió, però sempre ha d'haver-hi una tutela pública del que és públic.

Per exemple, la banca pot ser privada però cal tenir en compte que el sistema financer és capaç tot solet de crear diner, amb la qual cosa s'ha de supervisar per una administració pública independent i transparent. Perquè si no passa el que passa, que el Leviatà Públic (aquell monstre odiat pels neoliberals i que representa l'Estat) ha estat sotmès pels Leviatans Privats (el sector financer i els lobbies dels sectors regulats).

L'Estat, que com he dit sempre serà públic en allò que faci referència als béns col·lectius, si es posa al servei dels sectors regulats pot arribar a ser opressiu, poc democràtic i, com a conseqüència, poc eficient econòmicament

V.- UN NOU CONTEXT

Com afirma Amartya Sen, l'economia tècnica ha contribuït a resoldre molt problemes, però s'hauria d'acostar a l'economia ètica, i més ètica significa més democràcia.

Com es fa això? A mesura que es desenvolupa la societat de la informació, els mercats tradicionals de béns amb preus determinats, que són els que han inspirat la teoria econòmica, perden importància relativa respecte als mercats d'intangibles, amb importants conseqüències totes elles relacionades. En primer lloc cal admetre la major importància dels intangibles a l'economia. En segon lloc, l'emocionalitat recupera el paper que té en front de la racionalitat en la presa de decisions econòmiques. En tercer lloc, augmenta la incertesa.

La teoria econòmica mai no ha partit d'un tractament realista de la incertesa, el que passa és que fins ara això no tenia importància, però en el context actual sí que la té, tal com hem comprovat en la darrera bombolla que ha acabat amb la crisi de 2008 i que la teoria ha estat incapaç de predir, controlar, etc.

Pel que fa als mercats d'intangibles i en particular el de la informació, aquests tenen peculiaritats que els fan molt diferents dels béns dels mercats tradicionals. Per exemple, en qualsevol bé o servei tradicional era molt normal que es produís el que els economistes anomenem rendiments decreixents, i això tenia una incidència en la formació de preus, en els mercats, etc. En el món de la informació, en canvi, els rendiments fàcilment poden ser creixents. Això explica l'evolució meteòrica de Microsoft, Google, Facebook... però l'altra cara d'aquesta evolució és la facilitat amb què es pot arribar a constituir un monopoli, fet reprovable en sentit d'ètica econòmica.

Però hi ha més: com he mostrat, la informació econòmica sobre àmbits de l'economia tant importants com els que fan referència als sectors regulats per l'Administració pot estar sistemàticament esbiaixada, de manera que la hipòtesi d'informació perfecta que pretén la teoria es fa impossible.

En aquests moments a mi em sembla que hi ha un nou marc teòric alternatiu amb l'anomenada economia conductista¹⁶. Intueixo que aquesta concepció alternativa podria resoldre els problemes que acabo d'esmentar.

.....

I mentre no s'arregla la teoria econòmica, què més podem fer? En primer lloc, des de la perspectiva de l'anàlisi de la informació econòmica, que és el meu àmbit, crec és molt important socialment corregir els biaixos sistemàtics de la informació econòmica dels aspectes referents al sectors regulats i al sector públic en general. Igual que es justifica la televisió pública per a garantir coses com la cultura, es podria incloure la informació econòmica com a mereixedora de protecció i independència.

Tot això també ha d'anar acompanyat d'una millora substancial de la transparència del sector públic. Cal tenir informació de la contractació en totes les fases, de les concessions, dels serveis regulats, dels estudis econòmics que han servit de suport per decidir la despesa pública, etc.

En segon lloc, l'afirmació d'Amartya Sen que "a més urnes, menys fam", és generalitzable en l'expressió "a més democràcia, menys crisi". El problema econòmic que tenim és ètic en el sentit d'Aristòtil, d'Adam Smith o d'Amartya Sen, és a dir d'economia ètica. Necessitem millorar en molts aspectes el nostre sistema democràtic.

.....

El que he explicat sobre l'ètica econòmica i l'associació entre riquesa i democràcia i pobresa i oligopoli queda reflectit en una postal de Nadal de l'any 2005 de la figura. Cada any feia una postal per Nadal amb l'amic Joan Soler-Jové, dibuixant i artista de l'Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. Jo posava algun material i ell feia el dibuix. L'any 2005, la iniciativa la va prendre ell, i em va demanar que li escrivís la fórmula matemàtica de la Pau. Primer em van venir al cap aquells versos de Lope de

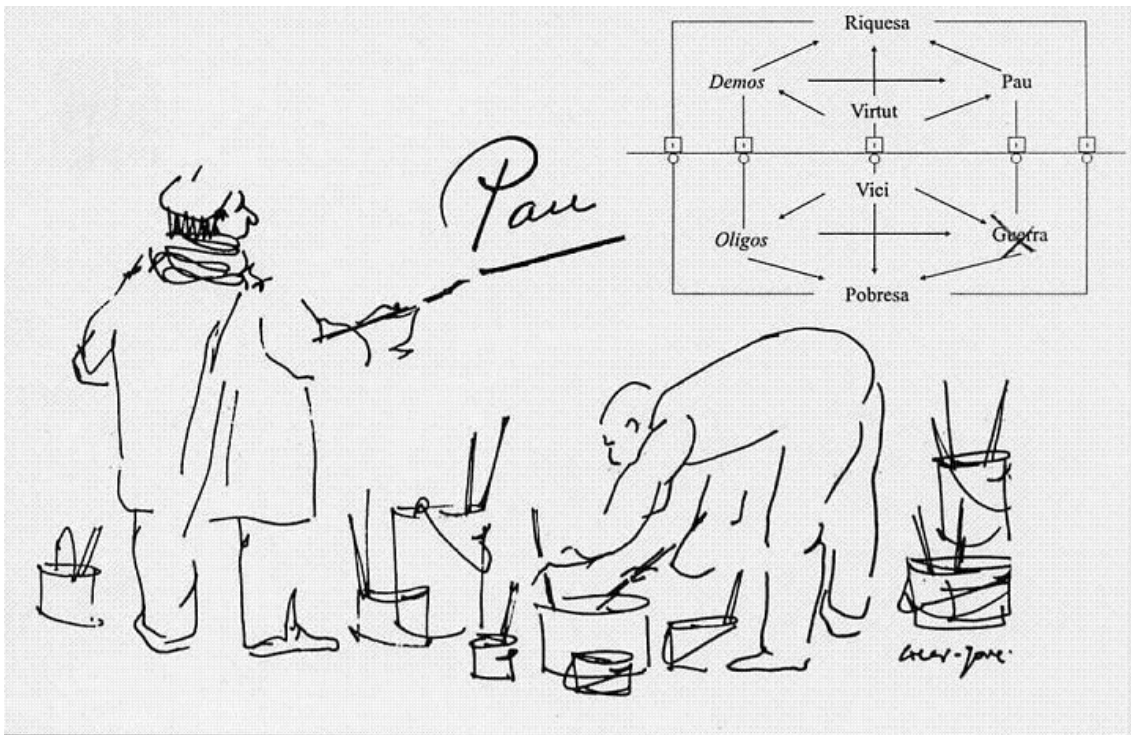
¹⁶ L'economia conductista considera les tendències emocionals i humanes per a la millor comprensió de les decisions econòmiques

Vega *“un soneto me manda hacer Violante y en mi vida me he visto en tal aprieto...”*, però posant-hi una mica d’imaginació vaig fer l’esquema de la figura i després li vaig demanar al Roger Hoyos, professor de tecnologia de l’IES Manuel Vázquez Montalbán, que l’adaptés amb la simbologia dels circuits electrònics, amb la qual cosa aconseguiria una aproximació a un circuit lògic i matemàtic, i d’aquesta manera, “encàrrec satisfet”.

En aquest circuit la virtut, en sentit aristotèlic, és la base de la democràcia, la riquesa i la pau, mentre que el vici és la base de l’oligarquia, l’oligopoli, la pobresa i la guerra. L’amic Soler-Jové, va tatxar la paraula guerra. Li vaig dir que era un esquema però va dir que era lletja i que ell li posava la creu. Així sigui.

A la postal es veu l’artista, entenc que és el Joan Soler-Jové, i un senyor calb que prepara la barreja i que podria ser jo. Com veuen, la composició final està servida i espero que hagi resultat del seu grat.

Moltes gràcies per la seva atenció

Dibuix de Joan Soler-Jové

Referències bibliogràfiques

- Akerlof, G. A. i Shiller, R.J. (2009)** "Corrupción y mala fe". *Animal Spirits*. Barcelona, 2009. Ediciones Gestión 2000.
- Aristóteles (s.IV ac)** *Política*. Barcelona, 1993. Ed. Altaya. Traducción de C. Garcia Gual y A. Pérez Jiménez.
- Aristóteles (s.IV ac)** *Ética nicomaquea*. Madrid, 2009. Ed. Prisa.
- Boehm, F. (2007)** "Regulatory Capture Revisited- Lessons from economics of corruption". Working Paper. Internet Center for Corruption Research.
- Boehm, F. (2005)** "Corrupción y captura en la regulación de servicios públicos". *Revista de Economía Institucional*. Vol 7 nº 13 p. 245-263 Universidad Externado de Colombia. Bogotá.
- Boehm, F.; Olaya, J. (2006)** "Corruption in Public Contracting Auctions: The Role of Transparency in Bidding Processes". *Annals of Public and Cooperative Economics* 77(4), pp. 432-452.
- Boehm, F.; Lambsdorff, J. (2009)** "Corrupción y anticorrupción: una perspectiva neo-institucional". *Revista de Economía Institucional*, Vol 2, nº 21 , segundo semestre/2009 pp. 45-72.
- Boix, Carles (2010)** Democracia y control del gobierno. Conferències La Caixa, 25 de març de 2010
- Brioschi, C. A. (2005)**. Breu història de la corrupció. De l'edat antiga als nostres dies. Barcelona, 2009. Ed. La Campana.
- Dauphin-Meunier, A. (1950)** Historia de la Banca. Barcelona, 1958. Ed. Vergara.
- Estefanía, Joaquín (2006)** "La corrupción como apropiación del Estado". *El País*, 22 de octubre de 2006.
- Denis, H. (1966)** Historia del pensamiento económico. Barcelona, 1970. Ed. Ariel.
- Galbraith, J. K. (2004)** La economía del fraude inocente. Barcelona, 2004. Ed. Crítica.
- Hellman, J.S; Jones, G.; Kaufmann, D.; Shankerman, M. (2000)**. "Measuring Governance, Corruption and State Capture". *How firms and bureaucrats shape the Business Environment in Transition Economies*. World Bank and others. Policy Research Working Papers nº 2312
- Kaufmann, D. (Cord) (2007)** "A decade of measuring the quality of governance". *Governance Matters 2007. Governance indicators, 1996-2006*. The International Bank for Reconstruction / World Bank.
- Perramon, Joaquim (2011)** Biaixos informatius al mercats de valors. Dipòsit Digital UB
- Perramon, Joaquim (2011)** Bolsa e información económica Revista Mexicana de Comunicación (ed.digital), nº 125
- Sen Amartya (2003)** ¿Qué impacto puede tener la ética? Trabajo presentado en el Seminario Internacional Ética y Desarrollo, Banco Interamericano de Desarrollo.
- Sen, Amartya (1987)** Sobre ética y Economía. Alianza Universidad, Madrid, 1989.
- Smith, Adam (1776)** La riqueza de las naciones. Edicions 62/Diputació de Barcelona, 1991